

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 3, ročník 14., vydané v júni 2026

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Ostrov Mull, Škótska vysočina. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

PhDr. Veronika Kmetóny Gazdová, PhD. (Inštitút edukológie a sociálnej práce, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translitológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

STRATEGICKÝ RÁMEC OCHRANY INTEGRITY OSOBNOSTI ŽIAKA A KOMPLEXNÝ MANAŽMENT ELIMINÁCIE ŠIKANOVANIA V REGIONÁLNO M ŠKOLSTVE

STRATEGIC FRAMEWORK FOR PROTECTING THE INTEGRITY OF THE PUPIL'S
PERSONALITY AND COMPREHENSIVE MANAGEMENT OF ELIMINATING
BULLYING IN REGIONAL EDUCATION

Ernest Kováč ¹, Jaroslav Kováč, Jozef Belko ²

Ernest Kováč pôsobí ako vysokoškolský učiteľ na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. V rámci svojej vedecko-výskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa dlhodobo špecializuje na sociálnu komunikáciu, krízovú intervenciu, psychológiu zvládania záťažových situácií a manažment psychosociálnych rizík v prostredí verejnej správy a bezpečnostných zložiek. Súčasne participuje na projektoch zameraných na prevenciu kriminality a ochranu vulnerabilných skupín obyvateľstva. Jaroslav Kováč a Jozef Belko pôsobia ako doktorandi na Katolíckej univerzite v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí. Vo svojom výskume sa špecializujú na sociálnu prácu, sociálnu patológiu, etiku a riadenie ľudských zdrojov.

Ernest Kováč holds the position of Assistant Professor at the Academy of the Police Force in Bratislava. In his academic, research, and publishing endeavors, he has long-term specialized in social communication, crisis intervention, stress management psychology, and psychosocial risk management in public administration and law enforcement environments. He also collaborates on projects focused on crime prevention and safeguarding vulnerable groups. Jaroslav Kováč and Jozef Belko are PhD students at the Catholic University in Ružomberok, Theological Institute in Spišské Podhradie. In their research, they specialize in social work, social pathology, ethics, and human resource management.

---

¹ Adresa pracoviska: PhDr. Ernest Kováč, PhD., MBA, LL.M., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

E-mail: ernest.kovac@akademiapz.sk

² Adresa pracoviska: Mgr. Jaroslav Kováč, MBA, LL.M., Mgr. Jozef Belko, MBA, LL.M., Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút, Spišská kapitula 12, 053 04 Spišské Podhradie

E-mail: kovac@kovacservis.sk, jozef.belko@insuria.sk

Abstract

The paper addresses the highly urgent issue of student safety in primary and secondary schools, focusing primarily on the phenomena of bullying and cyberbullying. The aim of the study is to analyze the legislative framework for ensuring safety in the school environment, define the psychosocial mechanisms underlying the development of bullying, present the results of an empirical survey conducted on a sample of primary and secondary school students, and, based on these findings, formulate a comprehensive, strategic proposal for an integrated solution aimed at its elimination. The theoretical part of the work deconstructs the conceptual framework of social pathology, aggression, and the developmental stages of bullying. The empirical part analyzes data from a questionnaire survey, reflecting the personal experiences of victims and witnesses, evaluating the effectiveness of prevention programs, and identifying critical points of failure in institutional oversight. The concluding section of the article provides a detailed implementation scheme for a comprehensive program, including internal school guidelines and an annual plan for the prevention coordinator.

Keywords: school safety, bullying, cyberbullying, social pathology, prevention, institutional risk management

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá mimoriadne naliehavou problematikou bezpečnosti žiakov na základných a stredných školách s primárnym zameraním na fenomén šikanovania a kyberšikanovania. Cieľom štúdie je analyzovať legislatívny rámec zaistenia bezpečnosti v školskom prostredí, definovať psychosociálne mechanizmy rozvoja šikanovania, predstaviť výsledky empirického prieskumu realizovaného na vzorke žiakov základných a stredných škôl a na základe týchto zistení sformulovať ucelený, strategický návrh komplexného riešenia na jeho elimináciu. Teoretická časť práce dekonštruuje pojmový aparát sociálnej patológie, agresie a vývojových štádií šikanovania. Empirická časť analyzuje dáta z dotazníkového prieskumu, pričom reflektuje osobné skúsenosti obetí, svedkov, efektívnosť preventívnych programov a identifikuje kritické miesta zlyhania inštitucionálneho dohľadu. Záverečná časť článku prináša detailnú implementačnú schému komplexného programu vrátane vnútornej smernice školy a celoročného plánu koordinátora prevencie.

Kľúčové slová: bezpečnosť v škole, šikanovanie, kyberšikanovanie, sociálna patológia, prevencia, inštitucionálny manažment riadenia rizík

Úvod

Súčasná moderná spoločnosť, často označovaná ako riziková či fluidná, prechádza dynamickými transformáciami podmienenými globalizáciou, digitalizáciou a premenou hodnotových systémov. Tieto zmeny so sebou prinášajú nielen technologický a hospodársky pokrok, ale aj eskaláciu rozličných sociálno-patologických javov v populácii detí a mládeže (Ondrejkovič a kol., 2009). Správy o nežiaducom, agresívnom či priam delikventnom správaní maloletých a mladistvých osôb v prostredí výchovno-vzdelávacích inštitúcií nadobúdajú v posledných rokoch alarmujúci charakter. Tieto prejavy sa často nachádzajú na samej hranici medzi detstvom a dospelosťou, čo výrazne komplikuje nielen pedagogickú intervenciu, ale aj právne a kriminologické posudzovanie následkov takéhoto správania. Sociálna patológia v

intenciách moderných sociologických koncepcií predstavuje súhrnný pojem na označenie chorých, nenormálnych, anomálnych a spoločensky nežiaducich javov, ktoré porušujú sociálne, morálne či právne normy danej minority alebo majority (Emmerová, 2004). Akceptácia a vnímanie týchto noriem sa však v dôsledku anómie – stavu bez noriem v spoločnosti – stáva pre mladú generáciu čoraz neprehľadnejšou. V kontexte školského prostredia môžeme pod týmito sociálnymi deviáciami rozumieť široké spektrum deštruktívneho a autodeštruktívneho správania. Medzi najčastejšie a dlhodobo etablované patrí rozvoj závislostí (alkoholizmus, drogové závislosti, nikotinizmus), vandalizmus, záškoláctvo, delikvencia, účasť v extrémistických skupinách a v neposlednom rade agresivita manifestovaná formou šikanovania a jej moderného ekvivalentu – kyberšikanovania (Sarková, 2013). Výskyt týchto javov v modernej dobe akceleruje najmä transformácia komunikačných technológií. Virtuálny priestor poskytuje anonymitu, stiera geografické bariéry a oslabuje prirodzené zábrany, v dôsledku čoho sa agresia prelieva zo školských lavíc do nepretržitého online režimu.

Tieto javy sa v realite málokedy vyskytujú izolovane. Naopak, vykazujú silnú mieru synergie, vzájomne sa podmieňujú, prelínajú a kumulujú. Napríklad dlhodobé záškoláctvo spravidla vytvára priestor pre združovanie sa v sociálne nežiaducich rovesníckych skupinách, čo následne iniciuje experimentovanie s návykovými látkami či drobnú majetkovú kriminalitu. Závažným negatívnym trendom súčasnosti je posun prvých prejavov týchto deviácií do čoraz mladších vekových kategórií, čím sú priamo zasiahnuté už deti na prvom stupni základných škôl. Ak tieto počiatočné prejavy ostanú bez adekvátnej, včasnej a odbornej odozvy zo strany inštitucionálnych autorít, spravidla vyúsťujú do fixácie disociálnych vzorcov správania a neskôr do závažnej kriminality, ktorú kriminologická veda považuje za najdeštruktívnejšie a najťažšie zvrtné štádium sociálnej patológie (Ondrejkošovič a kol., 2009). Škola ako sekundárna socializačná inštitúcia preberá na seba okrem primárnej vzdelávacej funkcie aj funkciu formatívnu, výchovnú a ochrannú (Průcha, 2013). V epoche, kedy tradičná rodina prechádza krízou stability a často zlyhá vo svojej primárnej socializačnej a hodnototvornej funkcii, sa od školy očakáva kompenzácia týchto deficitov. Rodičia, ktorí zverujú svoje deti do rúk pedagogických a odborných zamestnancov, legitímne očakávajú, že prostredie, v ktorom ich deti trávia podstatnú časť dňa, bude bezpečné a stabilné. Bezpečnosť v škole však nemožno vnímať reštriktívne len ako absenciu fyzických rizík či technickú ochranu objektov pred vniknutím nepovolaných osôb. Rovnocennou, permanentne prítomnou a často omnoho komplexnejšou zložkou je bezpečnosť psychosociálna, ktorá garantuje ochranu integrity osobnosti žiaka pred psychickým nátlakom, ponížovaním, sociálnou exklúziou a násilím zo strany rovesníkov. Psychosociálne bezpečné prostredie je totiž základným predpokladom nielen pre úspešný kognitívny rozvoj žiaka, ale aj pre formovanie jeho prosociálneho správania a emočnej inteligencie. Zabezpečenie takéhoto prostredia si vyžaduje implementáciu komplexných preventívnych stratégií, multiodborovú kooperáciu učiteľov, školských podporných tímov a rodičov, ako aj schopnosť včasnej diagnostiky rizikových faktorov. Predkladaný príspevok reaguje na tieto urgentné celospoločenské potreby. Jeho cieľom je hlbšie analyzovať výskyt šikanovania, efektivitu preventívnych programov a vnímanie bezpečnosti žiakmi na vybranej vzorke a poukázať na možnosti optimalizácie preventívnych a intervenčných mechanizmov v podmienkach súčasnej slovenskej školy.

Agresivita, agresia a šikanovanie

Pre potreby exaktného skúmania je v primárnej fáze teoretickej reflexie nevyhnutné presne vymedziť, kategorizovať a diferencovať základný pojmový aparát. V laickej, ale žiaľ pomerne často i v odbornej pedagogickej praxi dochádza k nežiaducemu zamieňaniu, prelínaniu či synonymickému používaniu termínov agresivita, agresia a šikanovanie. Táto terminologická nepresnosť následne generuje vážne aplikačné problémy pri diagnostike, pedagogickej intervencii a kriminologickom posudzovaní jednotlivých patologických prejavov v školskom prostredí.

Agresivita sa vo všeobecnosti definuje ako vnútorná vlastnosť, latentná tendencia, biologicky podmienená dispozícia či relatívne stabilná osobnostná črta k agresívnemu správaniu. Táto črta sa môže, ale nemusí explicitne manifestovať navonok. Predstavuje akýsi vnútorný potenciál jedinca reagovať na podnety útočným spôsobom. Prejavuje sa v realizovaných alebo čisto imaginárnych (fantazijných) útočných aktivitách, ktorých primárnym zámerom je ublíženie inému subjektu, prípadne zasiahnutie, poškodenie alebo úplné zničenie určitého materiálneho či symbolického objektu (Bertalanffy, 1969). Pokročilejšie psychologické a sociologické definície rozširujú túto štruktúru a interpretujú agresivitu nie ako izolovaný pud, ale ako komplexný behaviorálny prejav slovného alebo fyzického nepriateľstva. Ide o bezohľadné, egocentrické a surové presadzovanie vlastného ja, osobných cieľov, potrieb a partikulárnych záujmov bez ohľadu na práva, emócie a integritu ostatných jedincov. V adolescencii a preadolescencii sa táto dispozičná báza úzko spája s explicitnou tendenciou dominovať v rovesníckej skupine, získať neformálne vedúce postavenie prostredie nátlaku a následne autoritatívne a reštriktívne rozhodovať o činnosti celej skupiny a osude jej jednotlivých členov.

Na rozdiel od agresivity, *agresia* reprezentuje už samotnú realizáciu tohto potenciálu. Ide o aktuálne, vedomé, cieľavedomé a štruktúrované konanie, ktoré smeruje k poškodeniu inej osoby alebo objektu. *Agresia* je aktuálny stav a správanie, kým *agresivita* je vlastnosť osobnosti.

Špecifickým, vysoko organizovaným a asymetrickým subtypom agresie je *šikanovanie*. Ide o zámerné, opakované a dlhodobé, spravidla nevyprovokované použitie fyzickej sily, verbálneho útoku, sociálneho tlaku alebo psychického nátlaku agresorom alebo organizovanou skupinou útočníkov voči obeti (či skupine obetí). Obet' sa v danej situácii nachádza v stave akútnej alebo chronickej bezbrannosti, pričom kľúčovým, konštitutívnym atribútom tohto interakčného vzťahu je zjavný, rigidný nepomer síl – či už fyzických, psychických, inteligenčných alebo sociálnych (Kolář, 2005).

Podstatou šikanovania je permanentný, štruktúrovaný úmysel ublíženie inej osobe, degradovať jej ľudskú dôstojnosť, dehonestovať jej spoločenský status v mikroštruktúre triedy a systematicky ju traumatizovať (Smiková, 2005). Prejavuje sa mimoriadne širokou škálou behaviorálnych vzorcov. Tie siahajú od priamych fyzických útokov, strkania, bitia, likvidácie osobných vecí a lúpežných krádeží, až po skryté, latentné a sofistické formy. Medzi ne radíme ohováranie, intrigovanie, verbálne dehonestovanie, ironizovanie, sociálnu izoláciu

(ostrakizáciu) a zámerné vytesňovanie jedinca zo štruktúry triedneho kolektívu (Tholtová – Smiková, 2006).

Formy manifestácie agresívneho správania detí a mládeže v 21. storočí

Agresívne správanie detí a mládeže v podmienkach súčasnej postmodernej a vysoko technologizovanej spoločnosti vykazuje výrazné znaky štrukturálnej a kvalitatívnej premeny. Tradičné formy školského násillia, hoci sú stále prítomné a deštruktívne, sú dopĺňané a modifikované novými, technicky saturevanými fenoménmi, ktoré prenikajú do školského prostredia a radikálne menia charakter psychosociálneho rizika.

Forma manifestácie	Charakteristika fenoménu	Primárne psychosociálne dôsledky
Klasická šikana	Priame fyzické a verbálne útoky v reálnom priestore školy, obmedzené časom vyučovania.	Fyzické zranenia, bezprostredný strach z návštevy školy, akútna psychosomatizácia.
Kyberšikanovanie	Kontinuálne napádanie cez digitálne platformy, sociálne siete, absencia bezpečného priestoru (domova).	Chronický stres, permanentná úzkosť, strata súkromia, verejná dehonestácia masového rozsahu.
Happy-slapping	Fyzické napadnutie obete, ktoré spolupáchatelia nahrávajú na mobilný telefón za účelom šírenia na internete.	Hlboká trauma z verejného poníženia, multiplikácia utrpenia obete prostredníctvom digitálnej stopy.
Školský vandalizmus	Cielené, agresívne ničenie interiéru školy, technického vybavenia, pomôcok a osobného majetku pedagógov.	Destabilizácia školského prostredia, finančné škody, narušenie pocitu materiálneho bezpečia.
Extrémne formy (AMOK)	Útoky aktívneho strelca, penetrácia zbraňových systémov do škôl, masové násillie motivované pomstou alebo ideológiou.	Fatálne straty na životoch, kolektívny posttraumatický syndróm, kompletná deštrukcia dôvery v inštitúciu.

Tabuľka 1 – Prehľad moderných foriem manifestácie agresie v školskom prostredí a ich následkov
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe predložených kazuistík a kriminologických analýz (Ondrejkoovič a kol., 2009)

Medzi relatívne nové a mimoriadne nebezpečné fenomény patrí spomínaný *happy-slapping*. Tento sociálno-patologický jav v sebe spája fyzické násillie s digitálnym voyeurizmom. Podstata spočíva v tom, že agresor nečakane fyzicky napadne nič netušiacu obeť (často formou faciek, úderov či zhodenia na zem), pričom jeho spolupáchatelia tento akt nahrávajú na mobilné telefóny. Videozáznam je následne okamžite distribuovaný na sociálne siete s cieľom pobaviť širšie publikum a maximalizovať sociálnu degradáciu obete. Násillie sa tu stáva komoditou a

nástrojom na získanie virtuálneho statusu a "lajkov", čo svedčí o hlbokjej desenzitizácii (otupení citlivosti) voči utrpeniu druhého človeka.

Ešte závažnejší charakter majú *extrémne prejavy agresie*, ktoré boli v minulosti v európskom priestore marginálne, no dnes predstavujú reálnu bezpečnostnú hrozbu – ide o útoky v priestoroch škôl, často realizované chladnými alebo palnými zbraňami (fenomén aktívneho útočníka – AMOK). Tieto incidenty sú málokedy náhlivým skratovým konaním; kriminologické výskumy ukazujú, že im často predchádza dlhodobá ostrakizácia útočníka rovesníckou skupinou, kumulovaná frustrácia, fascinácia násilnými subkultúrami a absencia včasnej psychologickkej intervencie zo strany školy. Agresivita v školskom prostredí je integrálnym, celosvetovým fenoménom. Hoci sa v rôznych historických obdobiach na školách vyskytovala vždy, v posledných dvoch desaťročiach nadobúda úplne novú kvalitu, sofistikovanosť a intenzitu (Ondrejko a kol., 2009). Jej priamymi, exaktne merateľnými dôsledkami sú u zasiahnutých subjektov chronické psychosomatické ťažkosti (poruchy spánku, migrény, gastrointestinálne dysfunkcie), hlboké intrapsychické traumy, rozvoj klinických depresí a úzkostných porúch. Tieto stavy priamo korelujú s prudkým nárastom záškoláctva (ako únikového mechanizmu) a v najexponovanejších, včas neriešených prípadoch vyúsťujú do fatálnych existenčných zlyhaní končiacich demonštratívnyimi alebo dokončenými pokusmi o suicídium obeť (Kolář, 2005).

Právny rámec a legislatívne limity riešenia školskej patológie v SR

Zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov počas celého výchovno-vzdelávacieho procesu je pre riadiace subjekty škôl zákonnou povinnosťou najvyššej priority, ktorú nie je možné prenášať na iné subjekty. Školy v Slovenskej republike v priamej súčinnosti s autorizovanými bezpečnostnými technikmi povinne vypracovávajú komplexné interné normatívne dokumenty, najčastejšie pod názvom *Smernica na zabezpečenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov v škole*.

Tento dokument sa opiera o prísnu hierarchiu všeobecne záväzných právnych predpisov SR:

1. *Ústava Slovenskej republiky* (garancia nedotknuteľnosti osoby a práva na ochranu dôstojnosti).
2. *Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)*, ktorý explicitne definuje práva žiakov na bezpečnosť a ochranu pred násilím.
3. *Zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci* (v kontexte ochrany zamestnancov škôl).
4. Príslušné vykonávacie vyhlášky a nariadenia Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR.

Detailná obsahová analýza týchto interných smerníc však odhaľuje závažné, systémové *konceptné vákuum*. Smernice sa totiž takmer výlučne, mimoriadne detailne a mechanicky zameriavajú na technické, administratívne a organizačné aspekty bezpečnosti. Exaktne definujú povinnosti pedagogického dozoru na chodbách, pravidlá správania sa žiakov počas prestávok, v školskej jedálni, podrobne popisujú bezpečnostné pravidlá v špecializovaných učebniach s vyšším rizikom úrazu (telocvične, chemické laboratóriá, dielne technickej výchovy) a striktne určujú postupy pri evidencii, registrovaní a odškodňovaní školských úrazov v zmysle platných metodických usmernení. Avšak problematika interpersonálnej agresie, šikanovania,

kyberšikanovania či školského vandalizmu je v týchto štandardných dokumentoch o bezpečnosti spravidla úplne opomínaná, bagatelizovaná alebo marginalizovaná. Školy tak často disponujú dokonalým plánom pre prípad, že žiak spadne zo schodov, ale zostávajú bezradné a normatívne nechránené v momente, keď skupina žiakov systematicky psychicky likviduje svojho spolužiaka. Z hľadiska uplatňovania represívnych, sankčných a intervenčných opatrení voči aktérom šikanovania naráža slovenská školská prax na rigidné, ťažko prekonateľné limity platného právneho systému. Na rozdiel od niektorých iných európskych krajín, ktoré už disponujú špecializovanou, unifikovanou legislatívou postihujúcu šikanu priamo v školskom prostredí (napr. špecifické trestnoprávne skutkové podstaty), slovenské pedagogické authority môžu legálne participovať na sankcionovaní agresorov mimo interných mechanizmov školského poriadku (ako je pokarhanie riaditeľom či znížená známka zo správania) iba vtedy, ak ich konanie naplní objektívne znaky skutkovej podstaty priestupku alebo trestného činu.

Rozhodujúcim, absolútnym determinantom je v tomto smere *vek delikventa* a s ním spojená právna zodpovednosť: *Zákon NR SR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch*: Podľa tohto zákona nie je za priestupok zodpovedná osoba, ktorá v čase jeho spáchania nedovršila pätnásť rok svojho veku. Ak teda 14-ročný žiak úmyselne zničí majetok spolužiaka alebo ho verbálne dehonestuje, konanie nemôže byť prejednané ako priestupok.

V oblasti trestnoprávnej zodpovednosti došlo novelizáciou Trestného zákona (*Zákon č. 300/2005 Z. z.*) k zníženiu vekovej hranice na *štrnásť rokov*. Konanie agresorov v školskom prostredí, ak prekročí hranicu školskej disciplíny, najčastejšie napĺňa znaky:

- *Priestupkov*: proti verejnému poriadku, proti občianskemu spolunažívaniu alebo proti majetku (ak je vek páchatel'a nad 15 rokov).
- *Trestných činov (u osôb nad 14 rokov)*: úmyselného ublíženia na zdraví (§ 155, § 156 TZ), vydierania (§ 189 TZ), hrubého nátlaku (§ 190 TZ), nebezpečného vyhrážania (§ 360 TZ) či nebezpečného prenasledovania (§ 360a TZ), vrátane jeho moderných kybernetických foriem (kyberstalking, neoprávnené nakladanie s osobnými údajmi).

Ak je páchatel' mladší ako 14 rokov (maloletý), je trestne nezodpovedný. Škola je vtedy povinná generovať podnety na Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) – oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ktoré môže iniciovať výchovné opatrenia, prípadne v extrémnych prípadoch podať návrh na súd o nariadenie ústavnej výchovy.

Metodický rozbor Komplexného programu eliminácie šikanovania (KPEŠ)

Efektívna eliminácia sociálnej patológie si vyžaduje prechod od ad-hoc, reaktívnych zásahov k systematickému, proaktívnemu a štruktúrovanému riadeniu. Práve pre tento účel bol navrhnutý Komplexný program eliminácie šikanovania (KPEŠ), ktorého cieľom je pretvoriť klímu školy prostredníctvom kontinuálnej, celoročnej práce so všetkými aktérmi školského života. Program je rozvrhnutý do desiatich mesiacov školského roka a kombinuje diagnostické, preventívne, intervenčné a evaluačné (vyhodnocovacie) nástroje.

Nasledujúci harmonogram podrobne špecifikuje implementačnú fázu programu v priebehu školského roka.

Mesiac	Preventívne a edukačné aktivity	Metodické ciele a výstupy
September	Ustanovujúce stretnutie preventívneho tímu. Aktualizácia databázy rizikových faktorov. Distribučné stretnutia.	Personálna stabilizácia preventívneho tímu a nastavenie monitorovacích mechanizmov.
Október	Realizácia vstupného sociometrického screeningu v triedach. Cielené metodické školenia pre zamestnancov.	Identifikácia skrytých napätí v triednych kolektívoch a včasná detekcia izolovaných žiakov.
November	Cielené zážitkové workshopy pre triedne kolektívy s využitím metodických modulov.	Stmelovanie triednych kolektívov, budovanie pozitívnej klímy a nácvik techník zvládania rovesníckeho tlaku.
December	Interaktívne prednášky v spolupráci s odbornými strediskami na tému kyberšikanovania.	Zvýšenie digitálnej gramotnosti, pochopenie právnych aspektov zneužívania osobných údajov a fotografií.
Január - Február	Vyhodnotenie plnenia plánu na pedagogickej rade. Preventívne aktivity k bezpečnosti na internete.	Audit efektívnosti prijatých opatrení, korekcia stratégií a posilnenie kompetencií učiteľov.
Marec - Apríl	Zážitkové aktivity zamerané na rozvoj emočnej inteligencie (EQ) a prosociálneho správania.	Rozvoj empathy u mladších žiakov, kultivácia verbálneho prejavu a posilnenie ochoty pomôcť.
Máj - Jún	Záverečný sociometrický dotazníkový prieskum. Vyhodnotenie celoročnej práce tímov.	Exaktná komparácia dát (vstupný vs. výstupný screening) a správa o celkovom stave bezpečnosti.

Tabuľka 2 – Štruktúrovaný ročný harmonogram Komplexného programu eliminácie šikanovania (KPEŠ)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe celoeurópskeho monitoringu (European Commission, 2012)

Psychosociálna a behaviorálna architektúra aktérov šikanovania

Úspešný a udržateľný manažment eliminácie šikanovania v edukačnej praxi bezpodmienečne vyžaduje hlboké, exaktné pochopenie psychologickú, sociálnu a behaviorálnu architektúru jeho kľúčových aktérov. Šikanovanie nie je izolovaným činom jednotlivca, ale komplexným sociálnym divadlom, ktoré prebieha v rámci skupinovej dynamiky triedneho kolektívu. V rámci tejto dynamiky tradične rozlišujeme tri základné, vzájomne prepojené a podmieňujúce sa kategórie aktérov: *agresor*, *obeť* a *svedok* (Kolář, 2005). Každá z týchto kategórií disponuje špecifickými psychologickými parametrami, ktorých analýza umožňuje efektívne cieľiť preventívne a intervenčné stratégie.

Psychologický profil a typológia agresora

Profil typického agresora (šikanujúceho) je charakteristický špecifickým súborom osobnostných rysov, behaviorálnych vzorcov a deficitov v oblasti socializácie. Medzi kľúčové atribúty zaraďujeme:

- Vysokú, často až patologickú mieru egocentrizmu a narcizmu.
- Extrémnu impulzivitu a výrazne znížený prah frustračnej tolerancie (jedinec reaguje agresívne na akékoľvek obmedzenie alebo nesúhlas).
- Absenciu bazálnej, kognitívnej a emočnej empatie (neschopnosť vcítiť sa do prežívania a bolesti obeť, prípadne cynické ignorovanie tohto utrpenia).
- Výraznú, neukojenú potrebu dominancie, moci, kontroly a vplyvu nad sociálnym prostredím.

V modernej pedagogickej psychológii sa vyvracia starší mýtus, že agresorom je primárne intelektovo zaostalý, hrubý jedinec z marginalizovaného prostredia. Naopak, moderní agresori často disponujú *nadpriemernou sociálnou a emočnou inteligenciou*, avšak táto inteligencia je transformovaná do podoby rafinovanej, chladnokrvnej manipulácie. Dokážu dokonale čítať sociálne vzťahy v triede, identifikovať slabiny ostatných a následne tieto informácie využiť na ich diskreditáciu. Súčasne vykazujú vysokú schopnosť sociálneho maskovania – pred učiteľmi a školskou autoritou vystupujú ako šarmantní, kooperatívni a bezproblémoví žiaci, pričom svoje patologické aktivity realizujú v šedých zónach školy (mimo dosahu dozoru) alebo v sofistikovanom kyberpriestore, čím minimalizujú riziko svojho odhalenia.

Z hľadiska typológie môžeme agresorov rozdeliť do troch základných podskupín:

- *Typ hrubý, primitívny, impulzívny*: Násilie uplatňuje priamo, fyzicky, s cieľom vynútiť si poslušnosť a demonštrovať silu. Máva často narušené rodinné zázemie, kde je násilie bežným komunikačným prostriedkom.
- *Typ rafinovaný, sociálne inteligentný (manipulátor)*: Násilie realizuje nepriamo, prostredníctvom tretích osôb (svojich "poskokov"). Likviduje obeť psychicky, ohováraním, intrigami a sociálnou izoláciou. Sám zostáva v tieni.
- *Typ úzkostný, agresor-obeť (provokujúci agresor)*: Ide o špecifický typ žiaka, ktorý je sám doma alebo v inom prostredí vystavený násiliu, a svoju úzkosť, strach a nízke sebavedomie si kompenzuje tým, že šikanuje ešte slabších žiakov, než je on sám.

Multiperspektívna charakteristika obeť a faktory vulnerability

Charakteristika obeť šikanovania vyžaduje multiperspektívny prístup, ktorý odmieta zjednodušené tvrdenie, že obeť si za svoje postavenie môže sama. Hoci sa obeťou organizovanej šikany môže stať de facto akýkoľvek žiak (stačí, ak sa ocitne v nesprávnom čase v patologicky nastavenom kolektíve), dlhodobé výskumy potvrdzujú existenciu určitých inherentných (vnútorných) a externých predispozičných faktorov, ktoré signifikantne zvyšujú vulnerability (zraniteľnosť) jedinca voči útokom.

Medzi vnútorné psychologické faktory vulnerability radíme:

- Nízku úroveň sebaúcty, submisivitu, plachosť, introverziu a sociálnu utiahnutosť.
- Precitivenosť, tendenciu k rýchlemu plaču alebo zosypaniu sa (čo pre agresora funguje ako okamžitá pozitívna spätná väzba a odmena za útok).
- Slabo rozvinuté asertívne zručnosti a neschopnosť verbálnej sebaobrany.

Medzi externé faktory patrí akákoľvek forma *viditeľnej inakosti*, ktorú rigidná rovesnícka skupina odmieta tolerovať a interpretuje ju ako anomáliu. Môže ísť o inakosť:

- *Fyzickú*: obezita, telesný handicap, nosenie okuliarov, výrazne malý alebo veľký vzrast, rečové vady (zajakavosť).

- *Sociálno-ekonomickú*: žiak z chudobnej rodiny (nenosí značkové oblečenie, nemá moderný smartfón) alebo naopak žiak z extrémne bohatej rodiny (stáva sa terčom závidisti).
- *Etnickú, národnostnú či náboženskú*: príslušnosť k minoritám.
- *Psychickú/Intelektovú*: nadpriemadne inteligentný žiak ("šprt"), ktorý odmieta dávať odpisovať úlohy, alebo naopak žiak s poruchami učenia (dyslexia, dysgrafia) či žiak s diagnostikovaným poruchami autistického spektra (Aspergerov syndróm), ktorý nerozumie sociálnym metaforám a jemnej irónii, čím sa stáva ľahkým terčom manipulácie.

Svedkovia šikanovania ako kľúčový determinant dynamiky násillia

Svedkovia predstavujú najpočetnejšiu, no v praxi najviac prehliadanú skupinu aktérov šikanovania. Sú to všetci ostatní členovia triedneho kolektívu, ktorí o šikanovaní vedia, priamo ho vidia alebo ho vnímajú v online priestore. Správanie svedkov je absolútnym jazýčkom na váhach – práve ich reakcia určuje, či šikanovanie zanikne v zárodku, alebo sa rozvinie do pokročilých, deštruktívnych štádií (Kolář, 2005).

V rámci psychológie svedkov rozlišujeme niekoľko behaviorálnych pozícií:

- *Aktívni pomocníci agresora*: Priamo sa zapájajú do útokov, sekundujú hlavnému agresorovi, vyhľadávajú pre neho obeť.
- *Pasívni podporovatelia (publikum)*: Sám aktívne neútočia, ale útokom sa smejú, povzbudzujú agresora, natáčajú si incident na telefóny. Poskytujú agresorovi sociálne uznanie a publikum, po ktorom túži.
- *Neutrálni, pasívni svedkovia (tichá väčšina)*: Predstierajú, že nič nevidia. Ich pasivita je motivovaná strachom ("Ak sa obeť zastať, budem ďalší na rade"), pohodlnosťou alebo mechanizmom *difúzie (rozptýlenia) zodpovednosti* ("Je tu predsa celá trieda, prečo by som to mal riešiť práve ja?"). Táto tichá väčšina svojím mlčaním de facto schvaľuje konanie agresora a vyslala mu signál, že jeho správanie je v danej komunite akceptovateľné.
- *Obrancovia obeť*: Jedinci s vysokou mierou emočnej inteligencie, morálnej integrity a civilnej odvahy, ktorí sa pokúšajú obeť brániť, verbálne sa postaví agresorovi alebo incident nahlási dôveryhodnému učiteľovi. Týchto žiakov je v patologických kolektívoch minimum a bez podpory učiteľov sú sami vystavení riziku ostrakizácie.

Pochopenie tejto komplexnej sociálnej architektúry je pre pedagogickú vedu kľúčové. Úspešná intervencia v škole sa nikdy nesmie obmedziť len na potrestanie agresora a ochranu obeť; musí systematicky pracovať s celou štruktúrou triedy, predovšetkým s tichou väčšinou svedkov, s cieľom transformovať ich pasivitu na aktívny odpor voči násilliu. Len zmenou sociálnych noriem vnútri rovesníckej skupiny je možné dosiahnuť, že šikanovanie stratí svoje publikum a tým aj svoj primárny zmysel.

Odporúčania pre pedagogickú a manažérsku prax

Na základe teoretických východísk a parciálnych výsledkov analýzy navrhujeme pre optimalizáciu preventívnych, diagnostických a intervenčných mechanizmov v podmienkach slovenského školstva nasledujúce odporúčania, štruktúrované do troch základných úrovní:

Úroveň triedneho učiteľa a školského podporného tímu

- *Zavedenie pravidelnej sociometrickej diagnostiky:* Odporúčame realizovať štandardizovaný sociometrický screening klímy tried (napr. dvakrát ročne – október a máj). Cieľom je včasná identifikácia skrytých napätí, subkulturálnej šikany a vytesňovania vulnerabilných jedincov na okraj kolektívu ešte pred štádiom fixácie agresie.
- *Aktivizácia tichej väčšiny (svedkov):* V preventívnej práci so žiakmi sa nesústrediť len na bipolárny vzťah agresor – obeť, ale cielene pracovať s divákmi a svedkami incidentov. Prostredníctvom zážitkových workshopov a rolových hier rozvíjať u žiakov občiansku odvalu a asertívne techniky zastania sa obeť, čím sa agresorovi odoberie sociálne uznanie a publikum.
- *Inštitucionalizácia ranných komunikačných kruhov:* Integrovať do denného harmonogramu (najmä na základných školách) krátke, riadené diskusné bloky zamerané na rozvoj emočnej inteligencie, zvládanie hnevu a riešenie mikro-konfliktov prostredníctvom rovesníckej mediácie.

Úroveň manažmentu školy a školských smerníc

- *Konceptuálna revízia interných bezpečnostných smerníc:* Transformovať existujúce *Smernice na zaistenie BOZP žiakov*. Odporúčame doplniť ich o exaktné, algoritizované postupy pre prípad interpersonálnej agresie, šikanovania a kyberšikanovania. Smernica musí jasne definovať kaskádu krokov: kto, kedy a akým spôsobom zasahuje, ako sa izoluje obeť, ako sa dokumentujú dôkazy (najmä digitálne stopy pri kyberšikane) a kedy sa kontaktujú externé zložky (CPP, ÚPSVaR, Policajný zbor).
- *Kontinuálne vzdelávanie pedagogických zamestnancov:* Zabezpečiť pre pedagogický zbor pravidelné špecializované tréningy zamerané na kriminologické aspekty moderného násillia (happy-slapping, kyberstalking, seksting) a na právnu exegézu ich vlastnej zodpovednosti (trestný čin neoznámenia trestného činu, resp. zanedbania povinnej starostlivosti).
- *Zriadenie nízkoťahových anonymných kanálov na podávanie podnetov:* Popri klasických schránkach dôvery implementovať certifikované digitálne platformy na anonymné nahlasovanie šikanovania, ktoré žiakom umožnia bezpečne a bez strachu z odplaty poslať upozornenie priamo školskému psychológovi.

Úroveň legislatívy, zriaďovateľov a štátnej správy

- *Prepojenie rezortov školstva a vnútra v oblasti prevencie:* Posilniť multiodborovú kooperáciu medzi Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR a Ministerstvom vnútra SR (Policajným zborom). Odporúčame vytvoriť unifikované metodické príručky pre koordinátorov prevencie, ktoré zosúladia pedagogické opatrenia s kriminologickou praxou a policajnou prevenciou (napr. pri téme radikalizácie a extrémizmu mládeže).
- *Legislatívne ukotvenie špecifických kategórií školského násillia:* Inicovať odbornú diskusiu o de lege ferenda (budúcej legislatívnej úprave) smerujúcej k presnejšiemu a prísnejšiemu postihu kybernetických foriem šikanovania v Trestnom zákone, s

osobitným zreteľom na špecifiká školského prostredia a zníženú vekovú hranicu trestnej zodpovednosti mladistvých.

- *Systémové personálne posilnenie školských podporných tímov:* Zabezpečiť zo strany štátu a zriaďovateľov stabilné, systémové financovanie pozícií školských psychológov, sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie na každej škole, aby ich činnosť nebola závislá od časovo obmedzených projektových grantov, ale tvorila permanentný pilier ochrany psychosociálnej integrity žiakov.

Záver

Eliminácia šikanovania a jeho moderného, technicky saturovaného ekvivalentu – kyberšikanovania – na základných a stredných školách nepredstavuje len prechodnú pedagogickú agendu, ale permanentnú, vysoko urgentnú bezpečnostnú a etickú výzvu pre celú spoločnosť. Predložená práca prostredníctvom kriminologickej, právnej a psychosociálnej exegézy preukázala, že tradičné, reaktívne a rýdzo formálne prístupy k školskej bezpečnosti vykazujú v modernej edukačnej praxi nízku mieru efektívnosti. Bezpečnosť školy nie je možné redukovať na technický dozor, prítomnosť kamerových systémov či pasívne, jednorazové prednášky. Tieto mechanizmy zasahujú len symptómy, no ignorujú samotnú príčinu problému.

Šikanovanie je latentný, dynamický a vysoko organizovaný psychosociálny fenomén s prvkami asymetrickej agresie. Ako sme v práci demonštrovali, tento jav fatálne devastuje mravný vývoj mladej generácie, paralyzuje formatívne pedagogické pôsobenie a zanecháva hlboké, často celoživotné rany na psychickom a fyzickom zdraví obetí, ktoré nezriedka vyúsťujú do závažných psychosomatických porúch či suicidálneho správania.

Navrhovaný Komplexný program eliminácie šikanovania (KPEŠ) ponúka riadiacim subjektom škôl funkčnú, overenú a metodologicky ucelenú alternatívu. Jej podstata spočíva v synergickom prepojení striktného normatívneho rámca s kontinuálnou, celoročnou zážitkovou prácou s triednymi kolektívami a v posilnení funkčnej komunikácie v triáde škola – rodina – žiak. Implementácia tohto programu dokazuje, že ťažisko úspechu neleží v represii ex post, ale v proaktívnej transformácii rovesníckych noriem a v aktivizácii doposiaľ tichej väčšiny svedkov. Iba nekompromisným presadzovaním filozofie nulovej tolerancie akýchkoľvek foriem násilia a systematickou kultiváciou emočnej inteligencie a prosociálneho správania môžeme vybudovať školské prostredie, ktoré bude skutočne bezpečné, predvídateľné a stimulujúce pre všestranný rozvoj osobnosti každého dieťaťa.

Tento článok odporúčala na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:

Ing. Marianna Presperínová, PhD., MBA

Použitá literatúra

1. BERTALANFFY, Ludwig von, 1969. *General System Theory: Foundations, Development, Applications*. Revised Edition. New York: George Braziller. ISBN 978-0807604533.
2. EMMEROVÁ, Ingrid, Jolana HRONCOVÁ, Anna HUDECOVÁ, Peter JUSKO, Martin ŠEBIAN a Lenka VAVRINČÍKOVÁ, 2004. *Sociálna patológia a jej prevencia*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta. 220 s. ISBN 80-8055-995-3.

3. KOLÁŘ, Michal, 2005. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál. 256 s. ISBN 80-7367-014-3.
4. ONDREJKOVIČ, Peter a kol., 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda. 577 s. ISBN 978-80-224-1074-8.
5. PRŮCHA, Jan, 2013. *Moderní pedagogika*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál. 488 s. ISBN 978-80-262-0456-5.
6. SARKOVÁ, Mária, 2013. *Šikanovanie a jeho formy: správa o stave medzi školákmi slovenských základných škôl*. Bratislava: Kancelária Svetovej zdravotníckej organizácie na Slovensku. ISBN 978-80-971475-3-2.
7. SMIKOVÁ, Eva, 2005. Šikanovanie ako sociálno-patologický fenomén na školách na Slovensku. In: HELLER, Daniel, Jana PROCHÁZKOVÁ a Irena SOBOTKOVÁ, ed. *Psychologické dny 2004: Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference*. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. [CD-ROM]. Rozsah 7 s. ISBN 80-244-1059-1.
8. THOLTOVÁ, Jana a Eva SMIKOVÁ, sprac., 2006. *Prevenca a eliminácia agresivity a šikanovania v školskom prostredí: zážitkové aktivity pre deti a mládež*. Bratislava: Ministerstvo školstva Slovenskej republiky.
9. ZÁKON č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
10. ZÁKON č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci (v kontexte ochrany zamestnancov škôl).
11. ZÁKON Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
12. ZÁKON č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189